

Kapitel 9

Arbetsmarknad

Avsnittet är baserat på
Education at a Glance
utgåvorna 2001 och 2002
(OECD).
Bakgrundstabeller finns i
Bilaga A: Tabell 9.1–9.5.

Deltagande i arbetskraften

I Sverige deltog år 2001 i genomsnitt 87 procent av männen och 82 procent av kvinnorna i åldersgruppen 25–64 år i arbetskraften, d.v.s. att de var antingen sysselsatta eller arbetslösa. I jämförelse med övriga OECD-länder hade Sverige tillsammans med de övriga nordiska länderna ett högt arbetskraftsdeltagande för kvinnor. Andelen för män låg nära OECD-genomsnittet, som var 86 procent för män och 65 procent för kvinnor.

I de flesta länder var arbetskraftsdeltagandet högre bland personer med högre utbildning, än i den övriga befolkningen. Denna skillnad var särskilt tydlig för kvinnor. Inom OECD deltog i genomsnitt 13 procent fler av kvinnorna med lång högskoleutbildning i arbetskraften än av kvinnorna med utbildning på gymnasial nivå i åldersgruppen 25–64 år. För män var motsvarande skillnad 4 procent. För Sverige var motsvarande värden 9 respektive 4 procent.

Arbetslöshet

Det finns ett tydligt samband mellan arbetslöshet och utbildningsnivå.

I samtliga OECD-länder har personer med längre utbildning genomsnittligt lägre arbetslöshet än personer med kortare utbildning. Andelen arbetslösa och storleken på skillnaden i arbetslöshetstal varierar mellan länder. Sverige hade 2001 i genomsnitt 3,8 procent arbetslöshet för kvinnor och 4,5 procent för män i åldersgruppen 25–64 år, vilket var klart lägre än OECD-genomsnittet på 6,1 procent för kvinnor och 5,0 procent för män.

Inom OECD fanns de största skillnaderna i arbetslöshet mellan grupper med olika utbildningsnivå, både i relativa och i absoluta tal, i Ungern, Tjeckien, Slovakien och Polen. Även Storbritannien, Irland och USA hade relativt stora skillnader i arbetslöshet mellan utbildningsnivåer. Sveriges relativa skillnader i arbetslöshet låg nära OECD-genomsnittet för kvinnor. För män låg Sverige tillsammans med främst sydeuropeiska länder bland länderna med minst relativa skillnader i arbetslöshet.

Skillnader i arbetslöshet mellan olika utbildningsgrupper har oftast en rad olika förklaringar. Hög arbetslöshet för långtidsutbildade kan bero på tillfälliga svängningar i arbetsmarknaden, men kanske ibland också på att utbildningsväsendet inte erbjuder utbildningar som är efterfrågade på arbetsmarknaden. Vid jämförelser för den breda åldersgruppen 25–64 år måste också beaktas att personer med kortare utbildning oftast är överrepresenterade bland de äldre, som kanske är mindre geografiskt rörliga eller av andra skäl oftare drabbas av arbetslöshet.

De yngres arbetsmarknads- och studieförhållanden

Genom att jämföra studiedeltagande och sysselsättning under första kvartalet 2001 har OECD beräknat det förväntade antalet år i utbildning respektive arbete från 15–29 års ålder. Beräkningen är ett sätt att sammanfatta situationen för personer i denna åldersgrupp. För Sverige motsvarade studiedeltagandet under dessa 15 år 6,9 år i utbildning, 7,3 år för kvinnor och 6,6 år för män, medan genomsnittet för OECD var 6,3 år. Det högsta studiedeltagandet hade Finland, Danmark och Frankrike med 8,6 år, 8,3 år respektive 8,0 år.

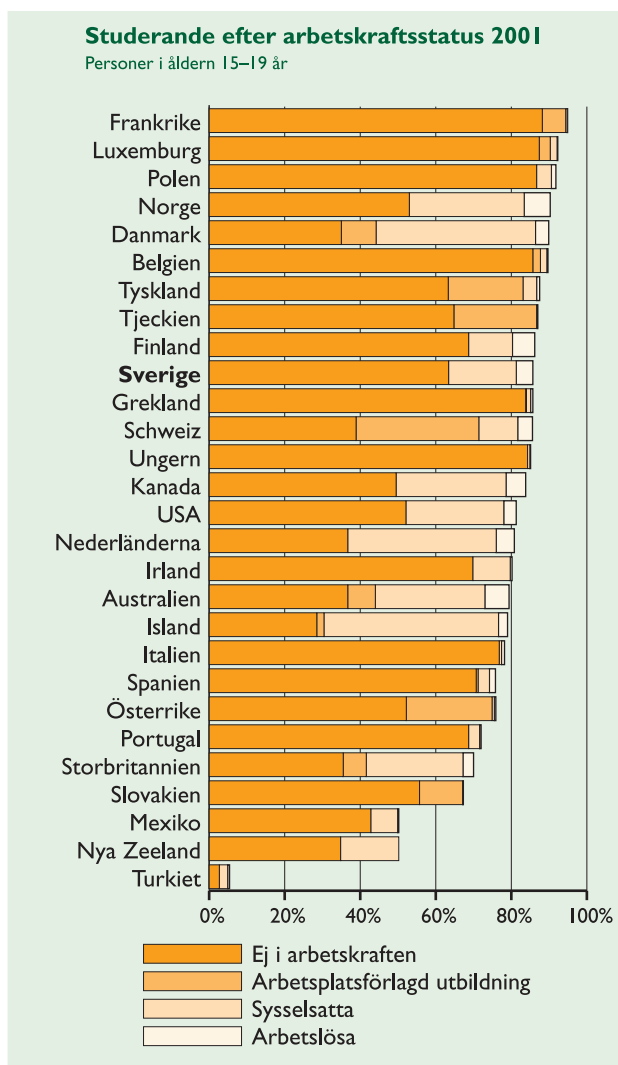
Sysselsättningen bland de studerande motsvarade 1,9 av de totalt 6,9 studieåren i Sverige. I länder som Island, Schweiz, Australien, Danmark, Nederländerna och USA var mer än hälften av de studerande i denna åldersgrupp samtidigt sysselsatta, medan det var relativt ovanligt att kombinera arbete och studier i Syd- och Östeuropa.

Skillnaden i studiedeltagande mellan män och kvinnor motsvarade 0,7 fler studieår för kvinnorna i Sverige. I genomsnitt bland OECD-länderna motsvarade kvinnornas studiedeltagande 0,2 fler studieår än männens. Störst skillnad till kvinnornas fördel hade Norge (1,2 år), Finland (1,0 år) och Spanien (1,0 år). I länder som Island, Japan och Schweiz hade männen högre studiedeltagande än kvinnorna.

Skillnader i sysselsättning mellan studerande i olika länder beror till en del på arbetsmarknadssituationen, men i första hand på etablerade mönster. I t.ex. Island, Storbritannien, Kanada och USA har studerande i alla åldrar hög sysselsättning. Länder med lärlingssystem, som t.ex. Danmark, Tyskland och Schweiz, har också

hög sysselsättning för studerande eftersom studerande i lärlingsutbildningar räknas som sysselsatta. Lägst andel sysselsatta bland de studerande hade Tjeckien, Slovakien, Ungern och Nya Zeeland.

För Sveriges del kan påpekas att det relativt höga studiedeltagandet för personer äldre än 29 år inte ger utslag i den aktuella jämförelsen.

Källa: OECD, Education at a Glance 2002.

Utbildning och inkomst

Inkomstjämförelser mellan grupper med olika utbildning förekommer i OECD:s *Education at a Glance* från och med 1992. OECD har valt att jämföra relativa inkomstskillnader inom respektive land för personer med arbetsinkomst oberoende av anställningstidens längd, arbetstidens längd, etc. Eftersom förvärvsintensiteten är högst bland de högst utbildade är de totala inkomstskillnaderna större än skillnaderna för heltidsarbetande (eller per arbetstimme). OECD:s mått visar varken hur marknaden värderar utbildningens nivå eller hur privatekonomiskt lönsamt det är att utbilda sig, men det ger en sammanvägd bild av arbetsinkomsterna före skatt för olika utbildningsgrupper.

Sveriges uppgifter i denna jämförelse baseras på taxerad förvärvsinkomst, d.v.s. inkomst av anställning och näringsverksamhet efter allmänna avdrag (pensionspremier, periodiskt understöd och avdrag för underskott i näringsverksamhet). För tolkningen av Sveriges siffror i en internationell jämförelse är det viktigt att beakta att (arbetsrelaterade) skattepliktiga transfereringar, såsom pension, sjukersättning och arbetslöshetsersättning ingår i inkomstjämförelsen, och att Sverige har fler och större sådana transfereringar än flertalet andra länder. Dessa inkomsttransfereringar bedöms ha en utjämnande effekt vid jämförelser mellan utbildningsgrupper. På grund av progressiviteten i det svenska skattesystemet är skillnaderna privatekonomiskt sett mindre än denna statistik visar eftersom jämförelsen görs före skatteavdrag.

I många av de länder som ingår i jämförelsen baseras inkomstjämförelserna på särskilda inkomstundersökningar eller tilläggsfrågor i arbetskraftsundersökningar. Hur inkomsttransfereringar hanteras varierar mellan länderna.

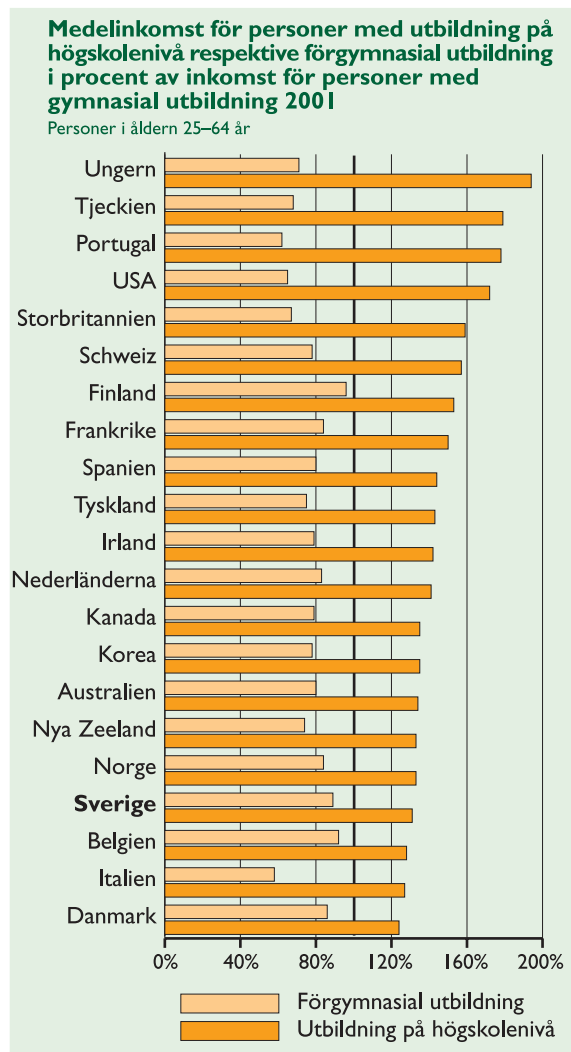
För Sveriges del var medelinkomsten för personer med förgymnasial utbildning 89 procent av medelinkomsten för personer med gymnasial utbildning, medan

medelinkomsten för personer med högskoleutbildning var 131 procent av medelinkomsten för personer med gymnasial utbildning. Inkomstskillnaderna mellan utbildningsgrupperna var mindre för kvinnor än för män.

Av tabell 9.4 (i bilaga A) framgår att endast två av de undersökta länderna, Belgien och Finland, hade mindre inkomstskillnader än Sverige mellan personer med förgymnasial utbildning och personer med gymnasial

utbildning i åldersgruppen 25–64 år. Jämförelse mellan personer med gymnasial respektive utbildning på högskolenivå visar att Danmark och Italien hade mindre inkomstskillnader mellan dessa två grupper än Sverige, medan till exempel Tjeckien, Ungern, Portugal och USA hade 30–50 procent större inkomstskillnader mellan dessa grupper än Sverige.

Inom hela OECD-området hade kvinnor i genomsnitt lägre inkomster än män med samma utbildningsnivå i samtliga åldersgrupper. För svenska kvinnor med gymnasial eller endast förgymnasial utbildning var inkomsterna i genomsnitt 74 procent av männens. I en internationell jämförelse hade endast Ungern och Finland mindre inkomstskillnader mellan kvinnor och män för dessa utbildningsgrupper. För personer med utbildning på högskolenivå var inkomstskillnaderna i Sverige större. Kvinnornas inkomster var då i genomsnitt 64 procent av männens. Jämfört med andra

Källa: OECD, Education at a Glance 2002.

länder var den relativa inkomstskillnaden för högutbildade i Sverige ungefär i nivå med OECD-genomsnittet.

I Sverige hade kvinnor med utbildning på högskolenivå i genomsnitt 24 procent högre inkomster än kvinnor med gymnasial utbildning i åldersgruppen 30–44 år. Av OECD-länderna hade endast Italien, och i viss mån Danmark, mindre inkomstskillnader mellan kvinnor med gymnasial utbildning och utbildning på högskolenivå.

I tolkningen av internationella inkomstskillnader måste skillnader i välfärdsystem m.m. beaktas. I länder med fritt tillgänglig och kostnadsfri högre utbildning kan inkomstskillnaderna väntas vara mindre än i länder med höga studiekostnader eller starkt begränsad tillgång till högre utbildning. Tillgången till och kostnaden för barnomsorg ger olika incitament till småbarnsföräldrar. I länder med tidig skolstart eller subventionerad barnomsorg förväntas kvinnor förvärvsarbete i högre omfattning, medan de i länder med sämre villkor (eller andra traditioner) helt avstår från förvärvsarbete (och därför inte ingår i inkomstjämförelsen). Om de relativt få kvinnor som förvärvsarbetar i den senare typen av länder, arbetar heltid inom jämförelsevis välavlönade yrken, ger detta stort utslag i statistiken vid jämförelse med länder där deltidsarbete är vanligt även bland högutbildade kvinnor.

Jämförelseperiodens längd har också betydelse för tolkningen. De som haft inkomst endast en del av året redovisas med en oftast relativt låg inkomst i årsstatistik. I en månadsstatistik däremot ingår säsongarbetare med relativt normala inkomster de månader de arbetat och inte alla de månader de inte haft inkomst. I Sveriges fall är det årsinkomsten år 1999 som avses.